

Egyház és állam

■ FABINY TIBOR

BOYD, Gregory: *A keresztény nemzet mítosza. Hogyan pusztítja el az egyházat a politikai hatalomvágy?* Ford. Kuroli Veronika. Luther Kiadó – Hermeneutikai Kutatóközpont, Budapest, 2022. (Hermeneutikai füzetek 45.)

Miképpen viszonyuljon a keresztény ember a politikához? Erre az alapvető kérdésre az elmúlt két évezredben sok elméleti és még több gyakorlati válasz született. A válaszkeresésben a kiindulópont legtöbbször Jézus magatartása volt a mérvadó. Szemben a zelótákkal, akik zsidó hitük alapján a nemzeti szabadságukért, a római hatalom megdöntésért küzdöttek, Jézus azt a tanácsot adta, hogy a császárnak meg kell adni azt, ami a császáré, Istennek pedig azt, ami az Istené. Az általa meghirdetett királyság, Isten országa nem e világból való. Pál apostol is arra intette a Rómában élő hívőket, hogy engedelmeskedjenek minden fennálló hatalomnak, hiszen minden földi hatalmasság Istentől származik (Róm 13). Ennek ellenére a birodalmi politika rendbontónak tartotta őket: két évszázadon át üldözték a keresztényeket.

A 4. század elején azonban egy váratlan fordulat következett be. Constantinus császár az államhatalom nevében szövetséget ajánlott az addig üldözött kereszténységnek, s úgy tűnt, kibékül egymással a *civitas terrana* (a földi város) és a *civitas Dei* (az Isten országa). E kettős szóhasználat gazdája, Augustinus egyházatya úgy látta, hogy immáron itt a földön elkezdődött a Bibliában megjövendölt ezeréves birodalom. Pár évszázad alatt kialakult az állam és az egyház, „a trón és az oltár” összefonódása olyannyira, hogy a lelki hatalom vélt magasabbrendűsége következtében az egyház – a latin Nyugaton a római pápa – magának vindikálta a jogot, hogy földi uralkodók személye felől döntsön. Szövetséget kötött a „kard” és a „kereszt”.

A reformáció azonban felismerte, hogy a világi hatalom, az egyház elpolitizálása belülről erjeszti és gyengíti Istennek e földön élő népét. A modern európai és az amerikai államok demokráciájában megtörtént az egyház és az állam teljes szétválás. A hívő ember és az egyház azonban továbbra is e világban él, s a gondolkodó hitnek (a teológiának) felelősen kell reflektálnia arra a kérdésre, hogy miképpen éljen a hívő ember a *polis*ban, a társadalomban.

Az evangélikus teológiának lutheri öröksége a „kettős birodalomról” szóló tanítás, amely a törvény és az evangélium megkülönböztetésére épül. Ez nem egyfajta kvietizmus („beleenyugvás”, mondván, mi úgysem tudunk beleszólani), mint ahogy ezt sokan félreértik. Isten a világot a törvénnyel, az egyházat az evangéliummal kormányozza. Vagyis a világ, a történelem, a társadalom is Isten uralma alatt van. Isten csak az egyháznak, az ő testének a „fejé”, ám a világnak is az „ura”.

Ezért nem mindegy, hogy milyen erők kezében van a történelem kormányrúdjá.

Mivel a kelet-európai keresztényeket az úgynevezett szocializmus évtizedeiben a baloldali ideológia üldözte, ma sok hittestvérünk véli úgy, hogy keresztény hitéből csak jobboldali politikai állásfoglalás következhet. Sokan azért imádkoznak egy-egy párt győzelméért, mert őszintén hiszik, hogy Isten a ő pártjukon keresztül áldja meg népünket a történelmi zivatark idején. Pedig a Biblia azt tanítja, hogy sokszor még Isten választott népe sem látja világosan, hogy mi Isten akaratja. Egy valódi prófétának, mint például Jeremiásnak, gyakran éppen a nép hite, vágyai, elképzelése ellenében kellett képviselnie a népszerűtlennek tűnő isteni üzenetet.

Az Isten népéhez való tartozás és a nemzettudat („Isten és haza”) nem mosható össze; nem lazítom, hanem erősítem nemzettudatomat, amikor azt különválasztom a hitemtől és fordítva. Érvényes ez állam és egyház kapcsolatára is. „Ha az állam és az egyház egymás dolgába avatkozik, ha az állam irányítani akarja az egyházat [...] és viszont: az egyház részt akar venni a politika irányításában, azaz a világi hatalom gyakorlásában, akkor kölcsönösen megerőtlenítik egymást. Az egyház klerikalizálja az államot, az állam pedig szekularizálja az egyházat” – írta egy evangélikus lelkész (Dóka Zoltán) harminc évvel ezelőtt. „Ha a kereszténység politikummá lesz, a politika nem lesz keresztényévé [...] veszedelmes hitünkre, ha a vallásból politikát csinálnak” – írta egy neves evangélikus teológiai tanár (Karner Károly) nyolcvan évvel ezelőtt. Luther azt tanította, hogy a megkülönböztetés képessége tesz minket teológussá. Ma is igaz, hogy a politikát és a kereszténységet meg kell különböztetni, szét kell választani. Nem a hitünkkel, hanem az értelmünkkel kell követnünk a politikát: kizökken az idő, ha a papok politizálnak, politikusok pedig prédikálnak. A politikai érzelmekkel és indulatokkal összekevert hitvallás veszélyes szellemet enged ki a palackból. Látszatra a keresztény egyház sokat nyerhet a politikával kötött szövetségéből. Ám földi meggazdagodása legtöbbször lelkének elsorvadásához vezet. Ha az egyház azt mondja, hogy „gazdag vagyok, meggazdagodtam, és nincs szükségem semmire”, akkor Jézus „átvilágítja” ezt az öntelt egyházat, és ezt mondja neki: „... te vagy a nyomorult, a szájalmas, és a szegény, a vak és a mezítelen...” (Jel 3,17)

Gregory A. Boyd (1957) amerikai protestáns teológus, a minneapolis-i Woodland Hills Church lelkipásztorának a közelmúltban megjelent *A keresztény nemzet mítosza* című könyve a 2004-es amerikai választások előtt íródott – viharos körülmények között. Noha Boyd az Amerikában elterjedt, a felekezeten átívelő evangélikál irányzathoz tartozik, e mozgalom konzervatív szárnya legtöbbször a jobboldali politikához kö-

tódik. Ilyen a ma már háttérbe szorult Christian Right harcos irányzata, amely sok szinten követelte a keresztény eszmék érvényesülését a politikában és a közéletben. Különösen Ronald Reagan elnöksége idején nyert életteret a Moral Majority (erkölcsi többség) elnevezésű jobboldali mozgalom. Egy evangélikál lelkipásztortól a hívei azt várták el, hogy vallási alapon tilakozzon például az abortusz, a homoszexuálisok együttélése, a válás és számos hasonló „keresztényellenes” jelenség ellen.

Könyve bevezetőjében Boyd azt írja: a 2004-es választások előtt „szükségét éreztem, hogy tartsak egy prédikációsorozatot, amely biblikus magyarázattal szolgál arra, miért nem szabad a gyülekezetünknek csatlakoznia a jobboldali politikai hangok kórusához”. A sorozatának ezt a címet adta: *A kard és a kereszt*. Megdöbbentő volt igehirdetési hatása: a számos pozitív visszhanggal szemben mintegy ezer személy, az 1992-ben alapított gyülekezet tagságának húsz százaléka lépett ki Boyd egyház közösségéből. Jobboldali politikai támogatást vártak, s helyette Boyd arról az evangéliumi hitről prédikált, hogy a „földi királyság” (a kard) és Isten királysága (a kereszt) nem vegyíthető, nem keverhető össze:

az előzőt „alárendelőnek”, az utóbbit „alárendelődőnek” nevezi. A hatalom mindig az erőszakra, az alárendelésre épít, Isten országa pedig a szelídségre, az önfeláldozó, másoknak alárendelődő szeretetre, Krisztus keresztyére épül.

Ezek a gondolatok ismerősnek tűnnek a lutheri kettős birodalom teológiáját képviselők számára. Már a könyv első fejezeteit olvasva is átéljük, hogy „ezt Luther sem írhatta volna jobban”. Kristálytisza gondolatvezetés, evangéliumi, krisztocentrikus érvelés süt át a könyv sorain. Következtetéseivel pacifista, mennonita, anabaptista nézetekig jut el. Gregory A. Boyd e könyvében közös gondolkodásra hív bennünket: bátor, felelős, evangéliumi gondolkodásra. Az ilyen gondolkodás mindig aktuális.

Hivatkozott művek

DÓKA Zoltán 1991. Aktuális körkép – lutheránus szemmel. *Keresztyén Igazság*, 11. sz. 2–9. o.

KARNER Károly 1942. *Keresztyénség és magyarság*. Keresztyén Igazság, Győr.

Erőszakszövegek a Szentírásban

■ MOLNÁR LILLA

Rendszerezési kísérlet

Az első osztályos evangélikus hittankönyv nagyon szemléletesen ábrázolja azt a bűneset történetével fémjelzett paradigmaváltást, amely után mintha fénysebességgel gurulna az emberiség az erőszakosság lejtőjén a jól megérdemelt enyészetbe. A kanonikus narratíva szerint a bűneset „előtt” béke és harmónia volt, nemcsak az első emberpár életében, hanem az állatvilágban is. Ezt festi meg a tankönyvi ábrázolás: az ember boldogan szedegeti a gyümölcsöt a fákról, míg az oroszlán és az antilop más ragadozókkal és prédáikkal együtt boldogan heverésznek. A bűneset után Ádám nehézkesen műveli a földet, a predátorok pedig levadásszák áldozataikat. Az embernek nincs helye többé az Édenben, Kain rátamad testvéreére, és „amikor látta az Úr, hogy az emberi gonoszság mennyire elhatalmasodott a földön, és az ember szívének minden szándéka és gondolata szüntelenül csak gonosz, megbánta az Úr, hogy embert alkotott a földön, és megsomorodott szívében” (1Móz 6,5–6). Nőének már konkrétan is megfogalmazza az Úristen, hogy azért pusztítja el az embert és az élőlényeket,¹ „mert megtelt erőszakossággal

miattuk a föld” (13b). Az özönvíz történetének bevezetője megnevezi, hogy létezik *emberi erőszak*, de rámutat arra, hogy van *isteni erőszak* is.

Amikor erőszakról beszélünk, leggyakrabban a *fizikai erőszak* jut az eszünkbe, amikor egyik ember bántja a másikat, de Jézustól tudjuk, hogy az erőszak már a gondolatban is valóság (vö. Mt 5,21–22), és amikor szavakban jut kifejezésre, akkor *verbális erőszakról* beszélünk. Mi az erőszak valójában?² Sokféleképpen meg tudjuk fogalmazni a választ, mert van tapasztalatunk róla. Az erőszak hatalmi, domináns pozícióból indul ki, és megvalósulásának összetevői a visszaélés és a kényszerítés. Rokon értelmű kifejezése az agresszió, amely „olyan kényszerítő, károsító, destruktív hatalomgyakorlás, amelyről elmondható, hogy a bántás szándéka vezérli, ténylegesen sor kerül a károsító eseményre, és a cselekmény normasértő (nem jogos, pl. önvédelemből eredő destrukció)” (BAGDY 2005, 18. o.).

A kánon szerkesztésében az első erőszakos cselekedet a Szentírásban a testvérgyilkosság, amelynek van ugyan következménye, büntetése, de Isten gondoskodik arról, hogy

¹ 1Móz 6,7 szerint csak a szárazföldi állatokat, csúszómászókat és az égi madarakat, míg a 13. vers már minden élőlény elpusztításáról beszél.

² <https://www.arcnum.com/en/online-kiadvanyok/Lexikonok-keresztyen-bibliai-lexikon-C97B2/e-e-C9B2A/eroszak-C9C27/>. (Megtekintés: 2022. június 20.)